

Lo Còr derrabat

Rémy Blancon

**Avignon
2000**

Centre International de l'Écrit en Langue d'Oc

3 Place Joffre, 13130 Berre L'Étang

<http://www.lpl.univ-aix.fr/ciel/>

C.I.E.L. d'Oc

LO CÒR DERRABAT

Per Rémi BLANCON

PREFACIA

Aquéu còr es lo miu. Derrabat de ieu, derrabat de çò qu'èra ma vida (o de çò que cresiau qu'era), de mi pantais, dau monde que m'ère creat dins la testa. Vodriau cridar mon mau, ma dolor. Cridar coma es malaisat per ieu de viure mon identitat de Provençau ciutadan dau monde a l'auba dau milenàri tresenc.

Me siau fach mau en tombant. Tombere de mon monde pantaiat dins lo vertadier monde de vuei. Lòng-tems ai corregut regardant darrier ieu coma aqueli personatges de dessins animats que, un còp arribats au bòrd dau bas, contunian de córrer. Quatecant realisan qu'an rèn que lo vuetge sota li pèds. Dins un urlament d'esfrai tomban.

Es d'istòrias comicas : mòron pas. Ieu tamben, tombant, me siau pas tuat. Lo tuert amb la realitat fuguèt dur mai salutàri. Ai rescontrat ma frema, lo bonur, lis òmes de vuei amb si jòias, si problemas, si projets e sis espers. La vida recomença. Mon crid se tremuda en cant d'amor e d'esperança. Es passat lo tems d'esperar, badant, que l'avenidor me vengue tót rostit. Es vengut lo tems de trabalhar per rendre lo monde melhor.

Nautri, li Provençaus, siam pus rèn qu'un degót d'aiga dins l'ocean de l'umanitat mai avem pasmens encara quaucarèn a i porgir : nòstra vesion di causas, la riquesa de nòstre umanisme, l'ancestrala sabessa de nòstra civilisacion. Devem atjudar au monde a trobar son camin, ara que tant de vents contràris bofan sus la planeta e que sabem pus ont anam.

Lo vielh monde s'es enanat. Retrobarai mon còr en construent lo monde nòu.

PARTIDA PROMIERA

MA VIDA ENTRE-MESCLADA AMB LA LENGUA NOSTRA.

Vos vau contar ma vida. D'autri l'an fach avans ieu e, de segur, sarai pas lo darrier. Ma vida a ieu a ni mai ni mens d'interès qu'aquela de cadun o caduna di cinc miliards d'òmes e de fremas que vivon ara sus la planeta nòstra.

Cadun a si jòias, si dolors, son trabalh, sis enfants, la santat o la malautiá e, fin finala, la mòrt. Ieu tamben.

Ai pas per prepaus, me regardant l'emborigó, de vos descriure tót çò que m'arribèt despiei qu'ai vist lo jorn. Non ! Vos parlarai de quaucarèn de fòrça mai prefons, que me vèn dau còr onte viura totjorn : l'amor de Provença e de la lenga nòstra e lo desir mai que grand d'empachar de morir nòstre biais de viure e nòstra civilisacion.

Vòle mostrar l'embricacion de ma vida amb nòstra cultura, quala fuguèt ma dolor de prendre a cha pauc consciència de son anequelement. Vos dirai li causidas qu'ai fach o mancat de faire entre viure o subre-viure, regardar davans o darrier ieu. Era-ti possible d'aguer la mema vida que mi reires, paures mai fiers, bèn enracinats dins sa terra ? Faliá-ti sautar dins lo trin dau progrès - de que es lo progrès ? - lis avançadas tecnicas menan-ti au melhorament de l'esperit ? Li maquinas e la vida mai aisada valon-ti çò qu'avem laisser crebar de nòstre biais de viure ? N'en sabe rèn .

N'en sabiau rèn . Ai seguit lo corrent en assatjant de nadar per pas me negar. L'aiga va a la mar, lo sorgent es luenh. Nascut paisan Provençau, siau ara un engeniaire internacionau. Emplegue mai l'inglès o l'aleman que la lenga nòstra.

Pasmens dins tóti aquelis anadas ai entretengut dins mon còr coma un joièu lo bèu parlar de nòstri reires. E ara que siau pròchi dau mitan de ma vida mon crid giscla naturalament en aquéu lengatge.

Chap 1.

Mon vilatge. Lo tems de la paraula.

Siau Provençau. Nasquere en Provença en dètz e nòu cent cinquanta dós, a Soliès-Pònt pròchi Tolon. Mon paire i trabalhava sa terra coma si reires l'avián fach.

La natura e li sesons donavan lo ritme de la vida. En promier maduravan li cerieras, puèi venián lis ambricòts, li pessègues. Au printems culissian tambèn de cachòfles que fasiam crèisser per repausar la terra entre dos plantaments de socas. Lo mèu de julhet èra lo tems di gròssas, doças figas que i dison cuóus de saumas. Puèi un tems de repaus. En aquela seson li gents di pais d'ubac que metián tóti si sòus per se venir rostir la pèu sus nòstri plajas avián pus rèn per crompar de fruchs. Adonc li recòltas que venián entre lo quatòrtze de juliet e lo quintze d'avóst èran estadas supremidas. Aprofichaviam d'aquéu tems per faire un pichon viatge o preparar li plantaments novèus. Puèi amb l'autona arribavan li figas negras e li vendemias. Faliá talhar li socas e lis aubres, laurar la terra. Lo repaus ivernau de la natura èra pas per lis òmes. Lo ciucle recomençava. Semblava un tròs d'eternitat.

Es dins aquéu monde qu'ai creissut. Lis odors subretót me revenon dins la memòria : aqueli di fruchs, cerieras e pessègues, li vapors dau sofre expandit sus li socas, caufat per lo soléu dardalhetjant de l'estiu, lo rasim esquichat que fermentava. Ai totjorn dins lo nas l'odor de mon paure paire que resumissiá tota sa vida de trabalh : sa susor se mesclava amb l'odor dau sofre e aquela dau fiól per dona a bèure au tractor.

Puèi de paraulas me venon is aurilhas. De paraulas dins una lenga armoniosa que bressava lo niston qu'ere. Vengudas dau fons di siècles enjusqu'a nòstre tems. A l'entorn de ieu, li gents (li vielhs) parlavan Provençau. Emai l'ague quasi jamai parlada, la lenga nòstra s'es estampada au mai prefons de mi neuronas e jamai rèn ni degun la podrà derrabar d'aquí.

Amb la lenga recebere de tradicions, d'espressions, de proverbes, d'istòrias, de cançons, un biais de sentir li causas e la vida e de se comportar. Tot aquò fai un biais de viure, o, se volètz, una cultura. Ma cultura. Era mon monde. Cresiau qu'èra Lo monde.

Aquéu monde n'ai viscut a cha pauc l'anequeliment. Segur que n'en aviau ges de consciència. Era solament la vida que se debanava amb si pichoni blessaduras, si cambiaments insensibles. M'an dich que mon paire aviá sachut parlar la lenga nòstra avans lo francès. Dins li promieris anadas de ma vida l'ausiau encara parlar en Provençau amb li vielhs e amb tambèn li trabalhadors italians e espanhòus que nos venián atjudar, la lenga nòstra servissiá de lenga de comunicacion internacionala. Mai cadun a son ora li vielhs morigueron e dins li darrieris anadas de sa vida parlava quasiment pus que lo francès.

La lenga passada per uei, l'accent s'en vai tamben. Me remembre lo tems quora lis estrangiers que parlavan ponchut se remarcavan. Ara dins li carrieras de nòstre vilatge s'ause mai d'accent franchimand que Provençau.

Siam minoritàris en cò nòstre. Siam pus li mestres. Lo poder e la terra son i mans di gents dau defòra. Lo paisatge tambèn lo reconeisse pus. Derraban lis aubres, li socas, per bastir d'ostaus per aqueli que trabalhan a la vila. Li dralhas que nòstri reires avián seguit per anar trabalhar si bèns son envasidas de boissons o son barradas. Davans mon ostau un grand valat rajava sota l'ombra de platanas centenàrias. Quora derraberon lis aubres per lo cubrir fagueron d'una carriera fresca e agradiva un forn escrasat de soléu. L'aiga, l'aiga tant linda e tant fresca que rajava per de polits valats bèn netejats, a mai que mai de pena per arribar fins au darrier carrat de ceriesiers que sobran encara. Li valats son pus entretenguts quora son pas estats tapats. A tems passat lis òmes escalavan lis aubres per n'en culir li fruchs. Ara es li romiàs qu'escalan e degun cuelha pus rèn. Coneissiau bèn lo vielh curat ; despiei quauqui tems a leissat nòstra gleisa onte èra restat mai de trenta ans. Encara un liame que se rompe. Me sente pus en cò miu en aquéu pais onte conéisse mai de mòrts que de vius. Ai mau a ma Provença perduda mai ma vida es alhors.

Chap 2.

Lis estùdis. Lo tems de l'escritura.

D'efèt l'aviau leissat a cha pauc mon pais. Aviau romput de pichoni liames, l'un après l'autre, sensa m'en avisar. Quora n'en prenguerre consciència, èra tròp tard : ère devengut un estrangier.

A dotze ans me fauguèt partir coma pensionàri a cò di "bòns paires". I restere set ans. Aprenguerre fòrça causas : de matematicas, de scièncias, lo latin, l'inglès e l'aleman, mai rèn sus nòstra lenga e rèn sus nòstra istòria e nòstra cultura. Comencere d'intrar dins lo mòtle eisagonau. Entre, me destaquere de mi compans de l'escòla dau vilatge. Trabalhere fòrça. Aviau gès d'enveja de passar ma vida a fóire e talhar li socas. Aviau, coma se dis, de facilitats per estudiar, valent a dire que mon esperit èra fach per çò que i demandavan : absorbar de coneissèncas necessàrias per faire lo trabalh que la societat esperava de ieu e aguer lo dret de devenir un pichon borgès. Adonc óutenguere mon bacheleirat matematic e scientific amb la mencion tras que bèn.

Alora partiguere un pauc mai luenh. Anere a Niça, au licèu Massena per ie faire mi classas de matematicas superiors e especialas. Es aqui que rescontrere lo Majorau Andriu Compan qu'ensinhava lo Provençau e lo Nissarte i joines que preparavan lo bacheleirat. Me jinguere a n'eli per lo plaser d'estudiar, enfin, la lenga nòstra amb lo regret d'aguer pas poscut presentar l'espròva de Provençau a mon eisame de l'anada passada. Prenguerre consciència que li dos dialetes èran tant pròchi que se podián ensinhar ensems. Mai largament ai sentit l'unitat lingüistica de l'espàndi occitan. Subretót aprenguerre a escriure e a legir. Es d'aquéu tems que me vèn l'abitudina de jitar, de còps, quauquis ideias sus lo papier en lenga nòstra.

Un sotvenir mai ancian me revèn dins la memòria. Quora ère pichon, per la vilhada de Novè, jugavian una pichona pastorala dins la gleisa. Ieu, fasiiau lo pastre.

Li promieris anadas comencere per estre lo pichon pastre puèi devenguere lo mejan e finiguere dins la péu dau baile pastre. Sabiau tóti li ròtles. Aguent jugat quauquis anadat en francès decidigueron un còp que li pastres devián parlar Provençau. Me presenteron un texte en grafia mistralenca que me fauguèt trascriure en grafia fonetica per lis autris. Ai tant jugat aquela scena que me remembre encara lo texte, mai es pas aquò qu'es important. L'important es que prenguere consciència que la maja part di gents que parlavan Provençau lo sabían pas legir. Sabían escriure lo francès mai èran analfabetes dins sa lenga. Qun problema ! Mai cerquere pas pus luenh, ère tròp joine.

Li leiçons dau Majorau Compan m'aprengueron la dinhitat de nòstra lenga escricha em'un ortogràfi bèn codificat, la riquesa de nòstra literatura e de nòstra civilisacion. Aviau retrobat una identitat. D'aquéu tems, se quaucun me demandava : "quna es ta nacionalitat ? ", respondiau : "siau Provençau ! ", èra clar. Ere convinct que deviau non solament mantenir mai tambèn expandir l'engèni de nòstra raça. Ai mantengut çò qu'ai poscut. Pas grand causa. Fuguere quauquis anadas tamborinaire dins un grope folcloric. Mai la lucha per l'entrada i grandis escòlas d'engeniaires m'aclapèt sota un molon de trabalh. Sonjave mai a mon avenidor qu'a-n-aquéu de mon pais.

Es aquò la vida.

Chap 3.

L'eisil promier

Un succès de mai. Un pas pus luenh.

Emai fuguesse urós e fier d'aguer passat la pòrta d'una escòla di mai prestigiosas, me faguèt mau au còr de laisser Provença per m'enanar cap a l'ubac perseguir mis estùdis vers la capitala. Montant, m'aluenchere.

Aviau quasi totjorn viscut amb de miejornaus que parlavan e pensavan coma ieu. Ailà descurbiguere la diferència, ma diferència. Mi camaradas venián, coma se dis, di quatre cantons de l'eisagona. Tot aquò fasiá un molon de francès que se divisavan mai sus de questions de politica que sus son origina etnica. Parlarai pas de quauqui bretons que fasián clantir si biniós e bombardas li nuechs que s'èran un pauc tròp banhat la gargamella amb de chochenn. Ai ara vergonha de lo confessar, mai es malastrosament vertadier : jamai me venguèt l'ideia d'amassar li Provençaus e lis autri miejornaus qu'estudiavan amb ieu per assajar ensems de mantenir la lenga nòstra. Li a mai de quintze an d'aquò, es passada l'ora di regrets, mai quora songe a tot çò qu'auriam poscut faire coma trabalh per crear o enriqueir lo vocabulàri scientific e tecnic siau segur d'aguer laissat escapar quaucaren.

La sciència e la tecnica m'an bèn remplit la testa mai en franchimand e en anglès. Ai après lo russe e un pauc assajat lo chinès. Associacion d'aici, ativitat d'ailà, comunautat crestiana e tot l'aurre, me restava pas gaire de tems liure. D'aquéu tems coneissiau pancara li cantaires Provençaus o occitans, escotave Alan Stivel qu'èra a la mòda. Sentiau qu'aquò èra lo camin : se faire ausir per eisistar. Mai aquéu camin l'ai pas jamai seguit

óublidave pas d'onte veniau, pasmens. Amb d'amics qu'aviau coneissuts a Niça nos agradava de se rescontrar per parlar dau pais. De còps, l'un me prestava lo jornau " Prouvenço Deliéuro " que recebiá. Qun plaser èra de legir quaucarèn en lenga nòstra.

Coma lo verme dins lo fruch que fai son òbra d'acaton, se debanava au fons de ieu, en fòra de ma percepcion, un fenomene psicologic que me marquèt profundament. Lo pantai prenguèt la plaça de la realitat. Aviau laissat un pais viu, vertadier ; ère ara amorós d'una ficcion, d'un pais ideau que m'ère creat dins ma testa e que i denegave lo drèt a l'evolucion. La vida se i debanava sensa ieu

Me donere coma òbjectiu de m'entornar viure au pais tant amat. Encara un còp, çò qu'aviau previst l'ai fach.

Chap 4.

Viure e trabalhar au pais.

Quana jòia quora m'entornere au pais miu. Aviau degut m'aluenchar tres ans per estudiar, cresiau ara qu'aviau pron amassat e engolit de saber e qu'aviá sonat per ieu l'ora de tornar viure sus la terra de mi reires, ma terra. Quana jòia, segur, mai tambèn una question : per quant de tems ? per deque faire ? a qun prètz ? Emai aguesse au fons dau còr l'espèr de posquer finir ma vida en Provença, sentiau pasmens que mon retorn èra bessai pas eternau. Tres periòdas, tres tròs de tems en seguida m'an permès de tenir sus ma terra, coma l'arapeda sus sa ròca, un pauc mens de cinc ans.

Ai començat per tres mès. Per acabar mis estúdis, faliá completar la partida teorica per un estàtgi industriau. Aviau chausit coma especialitat la metalurgia que m'agradava. Demandere de venir dins l'aciariá granda e moderna que venián d'estalar a Fòs. Quora aprenguer qu'èra possible fuguere urós e fier d'estre, pauc que pauc, actor de l'industrialisacion de Provença. Aviam pus solament de motons, d'óulivas e de lavanda, aviam tambèn l'estalacion de fabricacion d'acier la mai avançada de França. I faguere de recerca e desvolopament en preparacion de la colada contunia que i anavan construre. Per quauquis anadas aquela usina fuguèt mon but solet, i voliau revenir trabalhar. Mai quora fuguèt enfin possible venguere pas. L'amor m'aviá fach chausir un autre camin.

Puèi deviau acomplir mon servici militar. Per lo faire a Tolon aviau chausit de rintrar dins la Marina e seguit la preparacion militar superiora per devenir escolan oficier reserviste e i faire de recerca scientifica o d'ensinhament.

Comencere per anar passar d'òs setmanas dins lo centre d'estruccion navau de San Mandrier en fàcia Tolon. Era lo mèst d'avòst, eriam sus la còla au mitan de la mar, dins li pins, la farigoleta e lo romaniu qu'eisalavan son perfum sota la calor dau solèu e aviam una vista bella que non sai. Me semblava lo paradís. Quora v'ógueron me mandar dau costat de l'ocean atlantic n'en fuguere matrassat. Lo desespèr ! Puèi me siau planhut, ai cercat, demandat e fin finala ai trobat quaucun que fuguèt d'acòrdi per permudar sa plaça amb ieu. Aviau ganhat un an de mai au país.

Restere a San-Mandrié mai au pèd de la còla, au bòrd de la mar regardant Tolon amb lo Faron e lo Codon. Ere a l'Escòla di Mecanicians onte ensinhave la tecnologia i joinis aprendis de la marina francesa. Lo mens que pòde dire es que lo trabalh m'a pas tuat. Aguere pasmens l'ocasion de partir un mèst sus un batèu. Faguere conoissença amb la vida a bòrd e descurbiguere la Greça, mai eisatament l'iscla de Còrfo qu'èra tras que polida emai fuguessiam au mèst de fevrier e que i aguesse quàsi degun. Un paradís toristic sensa li toristes. Mai la maja part de mon tems restere sus terra.

Ere au país, aviau fòrça tems mai ai pas sachut n'en aprofichar per estudiar la lenga nòstra o expandir nòstra cultura. Pasmens restere tamborinaire dins la societa folclorica "La Souleiado" e tamben, cada setmana jugave de tamborin e de galobet amb lo director dau colege de San-Mandrier. Gaire mai !

Ere pròchi de mon vilatge natau onte m'entornave sovènti-fès, vesiau la familha, la terra que mon paire trabalhava encara. Me semblava que rèn aviá chanjat, que tóti li liames èran intactes. Assatjave de me re-insertar, de gardar o reprendre ma plaça dins la vida de mon país.

Au printems de setanta sièis comencere de cercar un emplèg. Aviau pas gaire d'avenidor dins la marina. Voliau anar dins l'industria. Aguent reçauput una formacion d'engeniare metalurgic me pausere pas ges de question, cerquere en promier dins aquela direicion. Estent que i aviá gès de plaça per ieu a Fòs onte ère estat estatgiàri, cerquere en Lorrena, especialament a l'Institut de Recerca de la Siderurgia Francesa que me n'en avián dich fòrça bèn. Aviau pas començat per cercar en Provença. Trobere rèn, fuguèt malaisat, me sentiau malurós.

Urosament qu'aviau rèn trobat eilamont ! Me prengueron enfin per faire de recerca a Sophia-Antipolis entre Antibol e Vau-Bòna. Li tres anadas que i visquere fugueron tan importantas que i deve consacrar dos chapitres especiaus.

Chap 5.

Dau tems d'Antìbol

Aviau enfin çò qu'esperave despuèi tant de tems : un trabalh au país. Era pas vertadierament un mestier, èra la preparacion d'una tèsi de doctor engeniare, sabiau que n'en aviau que per tres ans, mai per ieu lo principau èra d'estre emplegat au país

Trabalhave au CEMEF, un laboratòri de recerca de l'Escòla di Minas de Paris onte s'estudian li proprietats mecanicas e la desformacion di materiaus, metaus e plastics. Ieu, ère cargat de l'estùdi de la lubrificacion de la fòrga a frèg, valent a dire li peliçulas d'òli qu'atjudan au metau a resquilhar sus lis óutis quora es esquichat per i donar una fòrma chausida sensa lo caufar. Faguere de carculs e de modelisacion matematica de l'espessor de l'òli e dau rajament plastic dau metau. Forjere tambèn de tròs de ferre sota una pressa idraulica de cinc cents tònnas. Tot aquò èra tras qu'interessant. Cresiau d'atjudar au progrès de l'industria. Fuguèt tambèn lo solet moment de ma vida onte me posquere consacrar a-n-un sujet unique e lo cavar fins au fons. N'en faguere ma tèsi.

Aviau l'ideia que la lenga nòstra qu'es tant bella per la poesia e lis autris arts literàris, podiá tambèn estre lenga scientifica e tecnica. Ai començat de l'emplegar coma lenga de trabalh per estimular ma creativitar o per mis assatjs de redaccion. Aquò fasié renar mon director de recerca, un Lorrènc que i compreniá rèn. Un jorn me demanderon d'escriure en anglès una publicacion per un congrès. Me diguere que i aviá gès de rason qu'escriguesse solament en lenga estrangiera e n'en donere una revirada en Provençau. Per ma tèsi aguere besonh de revira aquéu texte en franchimand. Aquò fuguèt fòrça malaisat, sabiau pus quana èra ma lenga vertadiera, aviau mau de testa, èra coma d'esquisofrenia.

Pasmens mon trabalh de recerca fuguèt per ieu un enriquiment vertadier : me donèt de jòias e m'ensinhèt de metòdas d'analisi e de trabalh que me fugueron d'atjuda per anar sus lo mercat de l'emplèg.

En fòra d'aqueli jòias intelectualas, ma situacion me porgèt tambèn de sòus e d'amics que, amb la béutat dau pais, atjuderon a rendre la vida agradiva.

De sòus n'en aviau segur pas de milions, lis estudiants cercadors son pas tant pagats qu'aquò, mai n'aviau pron per viure, logar mon ostau e aguer de libertat.

Mis amics èran per la maja part de colègues de trabalh, fasiam quási tót ensems : trabalhar, esquiar e se passejar dins li montanhas dau reire-pais, faire de batèu a vela, jugar i cartas. Amb èli ai començat de viatjar enjusqu'a l'autre costat de la planeta. Partigueriam per lo Perú onte descurbiguere d'autri culturas, aquò me donèt a pensar que deviau faire quaucarèn per aparar la miuna.

Ara comprene que viviam aquela vida agradiva en monde claus, coma una colonia estrangiera sus ma terra mairala sensa gaire de contacts amb li gents de l'endret. Demai, sensa m'en avisar, ai encara viscut una pichona rompedura amb mo vilatge natau. Maugrat que fuguesse pron pròchi de ma familha, m'agradava mielhs de gausir de la vida amb mi compans dins li tant bellis Aups Maritims. A cha pauc me destacave de ma terra, amave totjorn restornar veire li bens onte trabalhava mon paire e i porgir un pauc d'atjuda mai au flor e a mesura que lo tems rajava aviau mens d'interès per aquò.

Pasmens me cresiau d'estre aqui per trabalhar au trachiment economic de Provença. Me destacant de la realitat Provençala : mon pais e li gents que vivián pròchi ieu, ai sautat dins lo pantais : l'ilusion de l'occitanisme.

Chap 6.

L'ilusion de l'occitanisme.

Estent revengut au pais, ai un pauc cercat çò que sobrava de la cultura nòstra e aqueli que fasián quaucarèn per l'aparar. Enca'n còp ai vist rèn que çò que voliau veire, bessai un pauc luenh de la realitat. Me remembre que, quora legissiau tres linhas en lenga nòstra dins un jornau o una revista, èra l'estàsi. Vesiau pas qu'eràn negadas dins un ocean de franchimand.

Volent faire quauqui progrès dins la conoissença de la lenga nòstra, ai cercat qu podiá m'ensinhar. L'asard faguèt que li gents que me doneron quauqui leiçons siguesson membres de l'Institut d'Estùdis Occitans. Em'eli ai après un autre biais d'escriure e reçauput sa vesion politica de Provença element de l'espàndi occitan.

Per l'escritura, un còp passada la sospresa promiera, ai trobat un autre sisteme coèrent qu'ai agut gès de problema per lo mestrear. Es tras qu'aisat d'emplegar l'una a l'autra grafia segond en qu escrive. Perque alora aquela guerra frairala, perque tant d'energia desgaiada a se mandar d'anateme au luèc de trabalhar ensems a aparar la lenga nòstra ? Lo jorn que l'unitat sara facha sarèn bessai mai credibles ensems.

M'an fach conèisser d'autris aspècts de la cultura de nòstre miejorn, de son istòria. Dins li festas e li balètis qu'organisavan ai descubert d'autri musicas, d'autri ritmes que me cambiavan de mon tutu-panpan bèn coneigit e deve dire qu'aquò m'agradava. Parlavan de crear una societat Provençala moderna e liura. Lis ai creseguts e ai mesclat mi pantais amb li sius sensa m'avisar que nòstri vesions eròn pas identicas. Eli, per la maja part, èran de mestres d'escòla amb quauqui gauchistes-ecologistes seissanta-vuechards que volián una Provença socialista, autarcica. Son ideau èra mai d'abarrir de cabras sota li castanhiers que lo desvolopament industriau dau pais. Si paraulas èran modernistas mai regardavan puslèu darrier que davans. Me fauguèt de tems per lo veire. Ai fach un pauc de camin amb èli. D'efèt avián un pauc rason : li financiers e lis industriaus an pas gaire d'interès per Provença. La vòlon solament esplechar coma una reserva toristica. Nautri siam lis Indians !

Mon pantais a ieu, d'aquéu tems, èra de crear una societat moderna mai estacada a sa lenga e a si tradicion. Una activitat economica sostenguda per lis auti teinologiás a costat d'autri mai tradicionalas coma l'agricultura e lo torisme. Un pais onte la lenga nòstra sarié oficiala a costat dau francès dins l'amenistracion e que fuguesse demai la lenga de la sciència e de l'avenidor. Que de cercadors e de saberus fuguesson tant fòrts dins sis especialitats, qu'aguesson pron de notorietat internacionala per faire si publicacions en Provençau. Mo modele èra l'Alemanha onte anave sovènti-fès e que, me semblava, aviá escapat au "mau francès" e mesclava modernitat e tradicion. Pantaiave de la mema causa per Provença.

Me demandave perque i aviá tant pauc de joinis engeniaires Provençaus que venián trabalhar a Sophia-Antipolis, perque i agradava mielhs d'anar ganhar de sòus en pais franchimand (çò que faguere dós ans après !).

Ere un pauc estremiste dins ma testa : l'occitania e rèn d'aurre. En defòra gès de sauvament ! N'en parlave, n'en pantaiave, mai deque faire concretament ? N'en sabiau rèn; ai rèn fach.

Quora me fauguèt m'enanar, una di causas que me faguèt mau dins lo còr èra la paur qu'aqueli pantais devenguesson realitat, qu'una societat Provençala moderna, autonoma, parlent la lenga nòstra s'establiguesse sensa ieu. Crenhiau de mancar lo trin de la resurreicion de nòstra civilisacion.

Ai rèn laissat de mai que de pantais darrier ieu.

Chap 7.

Lo deplantatge

Setembre setanta nòu. Li tres anadas antibolencas èran passadas, mi recercas acabadas. L'escritura de ma tèsi èra quàsi-complida. Venguèt lo tems onte deguere anar cercar d'òbra en d'autri luècs. Auriau bessai poscut restar a Sophia-Antipolis mai sentiau que i auriau pas gaire de promocion, demai aviau paur que, amb lis anadas, devenguesse un cercador esterle. Adonc ai fach la chausida entre l'interès dau trabalh e la vida au pais.

Auriau poscut tambèn cercar un emplèg en Provença. Mai aviau tant ausit dire qu'èra tras que malaisat de n'en trobar e sabiau tambèn que psicologicament aquò fai mau de rescontrar de refus dins una tala recerca. Un an e mièg avans, m'avián prepausat un trabalh de recerca e desvolopament qu'èra un pauc la continuacion de çò qu'aviau fach enjusqu'ara. D'efet, èra interessant, me disián qu'aquò me preparava un avenir trelusen dins l'industria siderurgica que semblava encara dins son esplendor. Puèi aviau encara dins la testa un imatge tras que gloriós d'aquel Institut de Recerca de la Siderurgia Francesa.

Un ennuèg pasmens : èra en Lorrena ! Un d'aqueli pais d'ubac, en defòra de nòstra occitania onte m'ère jurat de jamai anar. Qun debate dintre ieu ! Deque deviau faire ? Decidiguere puèi de i anar.

Aguere mai d'un an per preparar mon esperit au grand viatge. Escrivant aqueli linhas, me sembla qu'auriau emplegat li memi mòts se m'ère preparat a la mòrt. Quora partiguere me semblèt que me derrabavan vertadierament quaucaren. Es en aquèu moment qu'ai sentit çò qu'es un còr derrabat :

Quora diguere adiu a mis amics e au pais onte aviau viscut urós.

Quora vужere mon lojament a Antibol.

Quora carguere quauqui bagatges dins ma pichona veitura e meteguere cap au nòrd, direicion Metz.

Quauqui torns de ròda pus luenh mon còr anava mielhs. Aviau fach mon dòu. Aviau destacat la còrda, ère partit, faliá arribar.

Me trobere dins una ciutat onte coneissiau degun. Li gents avián un accent estrange, vivián pas, sentián pas li causas coma ieu, coma nautri. Ere solet, me sentiau estrangier. Fau pasmens pas tròp pintar lo tablèu en negre. Me siau léu fach quauqui relacions, dirai pas d'amics, per subre-viure. Aguent chausit de faire ma vida onte trabalhava copere encara quauqui racinas e quauqui liames amb lo país. Emai creseguesse de i anar pron sovent per i gardar mis activitas e ma plaça dins la societat me n'en destaquere a cha pauc. Contuniere de faire lo tamborinaire dins mon grope folcloric. Ai encara fach de viatges amb èli mai i aviá pus gès de continuitat.

Mai prefons, m'aluenchere dau monde paisan onte ère naissut. Aviau pas grand causa a veire amb li pacans de Lorrena. Li relacions que me faguere èran dins una societat mai borgesa que, pasmens, m'aculiguèt jamai completament.

Sabiaiu d'ontè ère parti mai ère arribat en degun luèc. Dins aquéu desert ai contuniat de viure dins mi pantais e dins l'ilusion d'estre un Provençau pur e dur, trabalhador emigrat per un tems en Lorrena e qu'aviá gardat son especificitat : sa cultura.

Chap 8

L'eisil segond. La cultura entre lis aurilhas.

Ma cultura, me la carretjere amb ieu.

Per gardar la memòria de la lenga nòstra e n'en aprofondir la coneissença, m'ère crompar lo Tresòr dau Felibrige. L'estudiave amb delectadura. Ara qu'escrive aqueli pajas m'es d'una atjuda tras que preciosa per retrobar lo sens vertadier di mòts. Ere solet, amb qu auriau-ti poscut parlar Provençau ? Per que nòstra lenga me rintre per lis aurilhas tant coma per lis uelhs ai crompat tambèn de disques de cantaires Provençaus e occitans que si paraulas an bressat mon silènci. Si registraments m'an seguit dins mi desplaçaments : faguere l'aqueriment d'un d'aqueli pichoni manhetòfònas portables que i dison "walkman" en anglès - coma lo fau-ti revirar en lenga nòstra: passejador, promenador, promenòfòna ...? -

Traversave la vida amb mi dos escotadors de cade costat de la testa que me cantavan si votz. Aviau ansin se pòde parafrasar la publicitar que fasiá a-n-aquela epòca una estacion eisagonal de radiò : "la cultura entre lis aurilhas"

Ma cultura o mi culturas ? Fau veire la realitat en fàcia. Ieu, coma tóti li Provençaus, aviau tambèn e bessai subre-tot la cultura franchimanda. Despuèi tant de siecles que nos an colonisats, nos an a cha pauc impausat sa cultura (e bessai un pauc manlevat de la nòstra), mai avem resistat e, enjusqu'ara, nòstra lenga e nòstri tradicions son encara vivas. Avem una literatura, de musica, de cantaires, de dichas que fan que sobra pron de diferèncias per que i ague dòs culturas distinctas. Adonc ère bi-culturau e fier d'aquela riquesa que proclamave en tóti. Mai era-ti pas solament una ilusion ? Se pòt-ti vertadierament d'estre bi-culturau ?

Ai rescontrat quaucun que l'èra e que m'atjudèt a aprofondir aquéu concèpt.

Ai partatjat quauqui tems mon burèu amb un colègue que devenguerian puèi amics. Eu, èra mitat Francès mitat Australian e aviá realament li dòn culturas : la francesa e l'anglò-sassona. Era un Mestre Bolegon, fasié fòrça viatges sus tóti li continents. Aviá dòn claus que durbon mànti pòrtas per li relacions internacionalas : lo francès e l'inglès e, demai, parlava correntament l'aleman. Aviá una vesion mondiala de la vida e se trobava urós ansin.

Nòstri pauri lenga e civilisacion son malastrosament pas tant espendidas, mai la mesura de sa valor es-ti : "quant de gents, quant de dollars ? ". Aviau tambèn li claus di contactes amb l'estrangier, mestretjave pron bèn l'inglès e l'aleman, faguere ieu tambèn de viatges que m'an fach conèisser d'autri pòples, mai aviau subre-tot la clau dau còr, dau còr miu onte vis la cultura nòstra. Sensa racina l'aubre creba, s'ai poscut anar rescontrar lis autri es que sabiau çò qu'ère, s'ai poscut descobrir si culturas es que ma bi-culturalitat m'aviá dubert l'esperit i diferèncias e a la tolerància.

D'efèt, i siau pas restat dins mon pichon univers a ieu, mon morcèu de Provença en eisil. N'en sortiguere per anar vers lis autri. Aguent prè la decision de faire ma vida onte trabalhava e restava, ai cercat de relacions, d'activetas, d'engajaments. Prenguere de responsabletats dins un club de joines que me porgèt de contactes internacionaus, soventi-fès en Alemanha qu'ai un pauc mielhs coneissut sa cultura e sa lenga e, tamben, en Africa Australa d'onte revenguere amb mai de questions que de respònsas sus sa situacion e si problemas etnics e politics.

Rintrere au Club Aupin, amb èli faguere de passetjadas a pèd, d'esquì, d'escalada. I rescontrere ma frema.

Ai un pauc fach d'accion politica. Ai començat quora d'amics me demanderon d'atjudar a-n-una epòca d'eleccions. Ai distribuit de papiers, pegat d'afichas. Ai viscut una experiència unica per estudiar la natura umana dins de condicions de tension e de lucha : una campanha electorala.

Anave tambèn a-n-una amassada de preguiera. La fe me sosteniá.

Mon agenda èra tras que plèn

Vos ai pancara parlat de çò que m'aviá adus ailà : mon trabalh. M'avián logat per desvolopar la lubrificacion dau laminatge a freg de l'acier, coneissent mi competèncias dins la lubrificacion de la fòrça a freg. Puèi ma foncion s'expandiguèt a l'estùdi de l'automatisacion d'un laminador a freg e la lubrificacion dau laminatge a caud. Encara un còp aviau un emplèg tras qu'interessant, faguere d'estùdis bibliografics, de carculs e d'assatjs en usina. Aquò fuguèt l'ocasion de fòrça viatges, au començament subre-tot dins la partida septentrionala de la França, mai pus tard aguere soventi-fès la jòia de venir en Provença : quauqui reunions a Sophia-Antipolis dins lo laboratòri onte aviau trabalhat e, per la maja part, per d'assatjs sus lo laminador a Fòs onte aviau fach mon estàgi.

Coma aquò ère frequentament a l'ostau, vesiau la familha, lo pais, participave is activetats de la Souleiado, coma tamborinaire. Assatjave de tenir ma plaça cauda quora que posquesse revenir en Provença.

Cresiau qu'anava léu picar l'ora de la fin de mon eisil segond. Li cercaires de l'Institut de Recerca de la Siderurgia podían estre destacats per un an dins lis usinas per i faire de recerca aplicada sus lo terren. Estonarà degun qu'aguesse estat candidat per anar trabalhar sus lo laminador a Fòs. La mission èra oficialament per una anada mai aviau l'espèr de la perlongar e, bessai, de trobar ailà un emplèg definitiu. Mon patron diguèt "òc". Podetz imaginar ma jòia. Me preparave au retorn amb fòrça impaciència. Mai, au flor e a mesura que li mès passavan, ma jòia se neblava. Veniau de rescontrar aquela qu'es devenguda ma frema. Aviau gès d'envetja de la laisser. Voliam estre ensems per preparar nòstre maridatge.

Deque faire ? Deque chausir ? Lo pais o l'amor ?

Ai chausit l'amor.

Chap 9

L'òme laisserà son paire e sa maire...

Aviau laissat la maire Provença per anar viure ma vida en Lorrena.

En dètz-e-nòu cent quatre-vingt dos mon paire nos laissèt per s'entornar vers l'ostau dau Paire. Encara una votz qu'avié parlat Provençau qu'èra ara muda a tot jamai. Mon còr derrabat e solet èra lest per se durbir a l'amor. Es Odile que n'en trobèt la clau ; aguèt gès de pena per i intrar, i faire sa plaça e, despiei, siam urós ensems.

Mai la construccion dau bonur es una òbra que vòt fòrça tems. Es una seguida de pichoni blessaduras e derrabaments.

Una ilusion de mai qu'a degut se fretar i realitats de la vida. Realise ara qu'aviau viscut coma una iscla en pais franchimand, dins mon monde a ieu, e qu'aviau agut de contactes tras que superficiaus. Es una causa de se sentir bi-culturau, de parlar anglès quauqui fès amb de Japonès per lo trabalh e amb d'amics de l'autre costat dau monde per lo plaser. Es fòrça mai malaisat de confrontar sa cultura intima qu'es una soma de pichonis abitudas, d'umbles detalhs de la vida de cade jorn amb quaucarèn de diferent.

Tot çò qu'aven viscut estent pichon sembla naturau, normau, evident, universau. Se pausam pas gaire de questions e li tradicions passan ansin de generacion en generacion.

Mai quora durbes ton còr e ta vida en quaucun qu'a pas eisatament lo meme biais de viure e de sentir li causas, fai de còps quauqui belugas.

Odile e ieu avem pas escapat a la lei comuna. Se charpineriam sus li pichoni realitats quotidianas, friccions degudas i diferèncias de personalitats, de familhas, e, bessai subretot, de tradicions . Odile qu'es pas Provençala mandava pas lo meme regard sus la vida e aviá peur de la mitat de ma cultura que i èra estrangiera. Avia gès d'interès per nòstra lenga e nòstra cultura. N'en fuguere triste au començament, puèi me pausere quauqui questions : siam-ti segurs de la valor universala de nòstra civilisacion ? Deque podem faire per interessar lis autri ? Cerque encara la respònsa.

Ieu ère sosprès. Vos donarai un eisemple solet que m'a pron marcat per que m'en remembre fins ara. S'anaviam maridar, nòstri familhas nos prepauseron de faire brodar per nautri de lançòus e servietas. En cò nòstre metem totjorn lis inicialas de l'òme ; quala fuguèt ma sosprèssa quora descurbiguere qu'en d'autri luecs es pas parier e que ma frema fuguèt metre li promieri letras de son nom e dau miu. N'en siau pancara revengut !

Urosament s'amam e avem li memi grandis ideias, la mema fè e, fin finala, li friccions an aplanat lis asperitats e la vida es bèn agradiva ensems.

Vesent viure sa familha ai après qu'es possible de viure, e bèn viure amb d'autris usanças que nautri, en aguent una altra vista sus lis eveniments de la vida, una altra concepcion di rapòrts entre li gents, dau ròtle de l'òme e de la frema...

A cha pauc avem fach la sintèsi de nòstis istòrias personalas per construsir un parèu puèi una familha amb lis enfants que son venguts multiplicar nòstra jòia.

Vos ai dich qu'aviau fach la chausida de l'amor, mai coma faliá faire per restar pròchi mon Odile tant amada ? Mon estalacion a Fòs se preparava, podiau pas arrestar la maquina. Ere lest per i anar quora un amic me prepausèt un emplèg dins la fabrega onte trabalhava. Avián besonh d'un engeniaire per lo desvolopament tecnic de la fòrja. Retrobave mon especialitat promiera mai èra pasmens quauquarèn de nòu que m'interessava, èra bèn pagat e, subre-tot, m'enanave pus.

Acceptere la prepausicion e demessionere de mon institut de recerca. Restere dins aquela fabrega tres ans e miég. I meteguere au pont de forjariás novelas en simulacion en forjant de pasta per modelar, aviau la responsabiletat de la concepcion atjudada per ordinator e faguere d'estùdis d'investiment.

D'aquéu tems apprenquere li jòias de la vida a dos. Lo bonur creisseguèt mai que mai quora nasquèt nòstra pichona Claire. L'avem vista crèisser, sorire, s'assetar, marchar, parlar. Era coma un rai de solèu.

Odile e ieu avem tot partatjat e près ensems li decisions, e una di mai importantas que prengueriam ensems fuguèt de s'enanar de Lorrena.

Chap 10

Au pèd dis Aups.

Ara siau revengut de mon eisil. Mon camin s'es arrestat au pèd dis Aups, en Savòia, pas fòrça luenh de la frontiera de nòstra Provença. Me siau estalat dins çò que fuguèt, fins au siecle dètz-e-setenc, la capitala d'un estat pluri-culturau, francès e italian a cavau sus li montanhas e amb quauqui territòris de lenga nòstra.

En Lorrena, un còp passat lo tems d'adaptacion, aviau viscut urós. Aviau d'amics m'ère maridat, la naissença de ma filha èra estat un bonur tras que grand e, demai, Metz es una vila agradiva amb una polida arquitectura e d'espàndis verdurós per se passetjar.

Mai, pasmens, vuech ans èran pron per ieu e, subre-tot, aviau paur que mon entrepresa cabussesse e sentiau que i aviá per ieu pas gaire de possibilitats d'evolucion. Adonc ma frema e ieu decidiguèram de s'enanar e n'en aprofichar per anar un pauc mai pròchi dau pais miu. Trobere gès d'emplèg en Provença mai fuguèt possible en region Ròse-Aups. Prepausavan a Chambéry una foncion que m'agradava e que corespondiá en plen a çò que sabiau faire. Me siau presentat ; m'an près.

Trabalhe ara per una societat produsidoira de fibras de veire per lo renforçament di plastics, dins la direccion dau marketing internacionau. Fau de vilha tecnologica valent-a-dire que regarde li produchs que nos podrián faire concurrència o estre complementàris di nòstri. Siau tambèn cargat dau reciuclatge di compausites (plastics renforçats de fibras de veire) quora an finit sa vida per que son emplèg fugue pas enebit per de rasons ecologicas (pus gès de plaça dins li descargas) e de nòstri degalhs de producion de fibras de veire. Fin finala deve desvolopar d'aplicacions per nòstri produchs dins lo mercat dau bastiment, per eisemple placas per téulissas, teissuts muraus, parèts, aisinat sanitàrias : eiguiers, banhadoiras, lavabòs.

Tot aquò es passionant e me dona fòrça contactes. Ma societat es una filiala d'un grope industriau francès important qu'a d'establiments dins mant un pais e qu'es adonc pluricultural. Retrobe aici la riquesa de ma bi-culturalitat que m'atjuda a m'i sentir bèn. Aviau fach lo promier pas quora ère pichon, se per ieu la vida e "la vie" son una causa identica se pòdon tambèn dire "the life" o "das Leben" sensa gès mai de problema.

Mai lo trabalh solet pòt pas ramplir una vida. D'autri jòias me venon de ma familha que s'es encara expandida quora nasquèt nòstre fiu Flòrian.

Assatje tant coma pòde de trasmetre a mi pichons quaucarèn de la cultura nòstra. I cante en Provençau per li bressar, i fau escotar de registraments de cançons e poemas, i dise quauqui mòts dins nòstre parlar... Bessai que i podrai jamai ensinhar la lenga nòstra, bessai qu'auran jamai d'interès per aquò. Mai, au mens, n'auran ausit parlar e se un jorn an besonh de retrobar si racinas saupran onte cavar.

Siau tras qu'urós d'aguer donat d'enfants au monde, mai voliau tambèn oufrir quaucarèn de mai, un pauc dau tresòr qu'ai dins lo còr e dins la testa. Li riquessas qu'ai reçauput i devon pas dormir. Lis ai messas dins aquéu libre per faire, enfin, quicon de concrèt per nòstra lenga e nòstra cultura.

Sabe pas quant de tems Diu me gardarà sus aquesta terra. Pasmens, estatisticament, deve pas estre luenh dau mitan de ma vida. Es ara que sente lo besonh de regardar darrier ieu per esclarar davans, de comprendre aièr per anticipar deman.

Fin de la partida promiera.

Tèste integrau

C.I.E.L. d'Oc

Centre International de l'Écrit en Langue d'Oc

Sèti souciau:
3, plaço Joffre - 13130 Berro.

Tóuti dre reserva - Tous droits réservés - All right reserved.

© **Centre International de l'Écrit en Langue d'Oc -2000**

© Adoubamen dóu tèste, de la meso en pajo
e de la maqueto pèr Tricìo Dupuy,
en sa qualita de Direitriço
dóu Counsèu d'Amenistracioun
dóu CIEL d'Oc.

